

השורף מטמא בגדים (זבחים קד-קו)

גליון 479

איתא במשנה בדף קד. פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים בזמן שהן נשרפין כהלכתן נשרפים בבית הדשן ומטמאין בגדים. ואם אינן נשרפין כמצותן נשרפין בבית הבירה ואינן מטמאין בגדים וכו'.

ופירש"י (בד"ה בבית הבירה) פעמים בעזרה פעמים בהר הבית כדאמרינן בגמרא. ובגמרא, מאי בירה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מקום יש בהר הבית ובירה שמו. ור"ל אמר כל הבית כולו קרוי בירה וכו'. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה שלשה בית הדשנין הן, בית הדשן גדול היה בעזרה וכו' ובית הדשן אחר היה בהר הבית וכו' וכמצותן חוץ לשלש מחנות.

מבואר בגמ' שיש שלשה מקומות שבהם שורפים את הפרים והשעירים הנשרפים. אם הכל נעשה כדין הם נשרפים מחוץ לשלש מחנות אבל אם נפסלו בדרך אז יש אופן שנשרפים בעזרה ויש אופן שנשרפים בהר הבית (ונחלקו בזה רבה בר אבוה ולוי אם תלוי בזריקה או במקום שנפסל).

במשנה מוזכר הא דנשרפין כמצותן בבית הדשן. ואם אינן נשרפין כמצותן נשרפין בבית הבירה. ורש"י ביאר דבבירה פי' פעמים בעזרה פעמים בהר הבית.

והקשה בקרן אורה לדברי רבי יוחנן לא אתי שפיר קצת הא דתנן ואם אין נשרפין כמצותן נשרפין בבית הבירה היינו בהר הבית, והאיכא שלא כמצותן דנשרפין בעזרה, והיכי תנן סתמא נשרפין בבית הבירה. אבל לריש לקיש דאמר כל המקדש קרוי בירה אתי שפיר טפי.

והיינו דלר"ל שייך לומר שנשרפין בבית הבירה כולל את שני המקומות שנמצאים במקדש דגם העזרה וגם הר הבית נכללים בבית הבירה אבל לר' יוחנן שבית הבירה הוא הר הבית יוצא שהמשנה הזכירה רק בית הדשן של הר הבית והשמיטה את בית הדשן שבתוך העזרה.

וכן הקשה בשפת אמת. ותירץ דלר' יוחנן היה זה המקום בהר הבית והיה ג"כ פתוח לקדש והנשרפין בעזרה נשרפין בסוף המקום שנכנס לעזרה, והנשרפין בהר הבית נשרפין בכל הבית. ולפי שרובה בחוץ אמר מקום היה בהר הבית אלא שכתב דברמב"ם משמע שהיו שני מקומות נפרדים, וצ"ע.

וכן הקשה החפץ חיים בזבח תודה, ותירץ דגם ר' יוחנן בוודאי מודה לדין שיש נשרפין בעזרה אלא שלא רצה לפרש דהמשנה כולל היכא שנפסלו בעזרה ומקום שריפתן הוא בעזרה דא"כ גם הסיפא דמשנה דקתני ואינן מטמאין בגדים הוא ג"כ באופן זה. ודבר זה אין שום רבותא דאפילו היכא שלא נפסלו כלל קי"ל ג"כ דטומאת בגדים הוא דוקא אחר שיצאו מן העזרה וכדלקמיה במשנה. להכי הוא מפרש המשנה ואם אינן נשרפין כמצותן דהיינו שנפסלו אחר שיצאו מן העזרה דזה מקום שריפתן הוא בהר הבית דהשתא הוא רבותא מה שאינן מטמאין בגדים דאף שיצאו עם הפרים ממחנה שכינה להוציאן לשריפה ושורפן שם ונתקיים מה שאמר הכתוב יוציא אל מחוץ למחנה ושרפום, מ"מ כיון שלבסוף לא באו לידי שריפה האמורה בתורה חוץ לג' מחנות, אין מטמאין בגדים.

חידש החפץ חיים שלריו"ח באמת כתוב במשנה רק שני מקומות של בית הדשן ולא הזכירה האופן של שריפה בעזרה כי המשנה באה לחדש שאם לא נעשתה כמצותה אינן מטמאין ובאופן שנפסלו ונשרף בעזרה אין בזה שום חידוש, ולכן נקטה המשנה רק את האופן של נפסל בהר הבית שאז למרות שיצא מן העזרה ואז היה הכל כשר בכל זאת לא נטמא כי בסוף נפסל.

ויש בזה חידוש גדול שלמרות שכבר הוציא מן העזרה וכבר נטמא, היות ונפסל בהר הבית נעקרה הטומאה למפרע ושורפו שם ואינו נטמא. וצ"ב איך הסתלקה הטומאה שכבר חלה. וכעין שהקשו התוס' בדף קה. (בד"ה או דלמא) דרש"י למד שביצאו עם הפר וחזרו יש צד בגמ' שיהיו טהורים, דאטו מחיצות עזרה מקוה טהרה. אם כבר נטמאו איך יחזרו להיות טהורים. וה"ה הכא הא נטמאו כבר ואיך יחזרו להיות טהורים.

והנה במשנה (בדף קד:) מבואר שכשהוציאו הפר מחוץ לחומת העזרה נטמאו. אבל לרבי שמעון אינן מטמאין עד שיוצת האור ברובו. ומבואר בגמ' (קה:) דת"ר להלן הוא אומר חוץ לג' מחנות וכאן למחנה אחת לומר לך כיון שיצא חוץ למחנה אחת מטמא בגדים. והיינו דנלמד מהפסוקים בפר יוה"כ שהשורף יכבס בגדיו כבר ביציאתו מחוץ למחנה אחת, דכיון דיצאו מחוץ לעזרה המתעסקין בהן מטמאין בגדים. ומבואר שם דר' שמעון דפליג וס"ל דרק השורף נטמא, הוא לומד מהפסוק מחוץ למחנה גזירה שוה מפרה אדומה שבית הדשן הוא לצד מזרחה של ירושלים ולכן אין מקום לדרוש שהמוציא נטמא. מבואר דלר' שמעון אין המתעסקים נטמאים אלא רק השורף בלבד.

ובדף קו. תנו רבנן השורף מטמא בגדים ולא המצית את האור מטמא בגדים ולא המסדר את המערכה מטמא בגדים. ואיזהו השורף המסייע בשעת שריפה וכו'.

ופירש"י (בד"ה השורף) והאי תנא אית ליה כרבי שמעון דאין מטמאין בגדים עד שיוצת בהן האור. והיינו דמה שמבואר בברייתא שאינו נטמא אלא השורף ולא המצית ולא המסדר היינו אליבא דר"ש דס"ל שרק השורף נטמא אבל לפי רבנן שהמוציאים מן העזרה נטמאים אז ה"ה שמי שמתעסק בשריפה בהכנת המערכה והאש ג"כ נטמא, דכל מי שמסייע מההוצאה מהעזרה עד לשריפה גם הוא בכלל הטומאה.

אמנם הרמב"ם פסק כרבנן שהמוציאים נטמאים (פ"ה פרה ה"ה) ובכל זאת פסק (שם הל' ד) דין זה שהמצית והמסדר טהורים. והיינו דגם לרבנן מי שאינו שורף ממש אינו נטמא. ולא למד כרש"י שדין זה הוא רק לר"ש, וצ"ב.

והנה חקרו האחרונים (חי' רבי אריה לייב ח"ב סי' לג, ועוד) האם הא דהוצאה מטמא בגדים הוא מטעם דבהוצאה מתעסק הוא בשריפתו וע"כ נכלל בהקרא דהשורף או דאין הוצאתו בכלל השורף אלא נתחדש בקרא דהוציא שגם המוציא נטמא כמו השורף, וקאי וכיבס בגדיו גם על והוציא.

וי"ל דרש"י למד כהצד הראשון דהוי הכל דין אחד שהשורף וכל המתעסקים בשריפה מההוצאה ואילך נטמאים. ולכן נקט שאלבא דחכמים גם המצית והמסדר נטמאים דגם הם מסייעים בשריפת הפר. ורק לר"ש דלית ליה האי ריבוי שכל המתעסקים בשריפה נטמאים אלא רק השורף עצמו ס"ל דהמצית והמסדר אינם שורפים וממילא אינם נטמאים.

אבל הרמב"ם למד שנתחדש בפסוק של והוציא שגם המוציא נטמא ולא רק השורף. ולכן נקט שגם אליבא דרבנן שייך לומר שאמנם המוציא נטמא אבל המצית והמסדר אינם נטמאים כי אין דין כזה שכל המסייע נטמא אלא רק המוציא והשורף, ולכן המצית והמסדר שאינם מוציאים ואינם שורפים ממש אינם נכללים לא בדין של המוציא ולא בדין של השורף, ולכן אינם נטמאים.

והנה בציור של הזבח תודה שהוציאו הזבח מחוץ לעזרה כדין ואח"כ נפסל בהר הבית, חידש החפץ חיים שלמרות שנטמא, כשנפסל פקעה הטומאה. ואם הדין הוא שהמוציא נטמא הרי הוציא וכבר נטמא ואיך שייך שתיפקע הטומאה אבל לפי הצד שאין דין שהמוציא נטמא אלא המתעסק בשריפה נטמא, הרי שכאן שהתברר שאינו הולך להישרף כדין כי נפסל בהר הבית הרי התברר שהוצאתו מן העזרה לא היתה לצורך השריפה, וממילא פקעה הטומאה מעליו. ולכן לפי שיטת רש"י אפשר ליישב כהזבח תודה שחידוש המשנה הוא שבנפסל אינו נטמא, ולכן הזכירה המשנה רק האופן של נפסל בבית הבירה שהוא מקום בהר הבית.

והנה בתורת כהנים (אחרי מות פרשתא ה' הלכה ה') כתוב יוציא אל מחוץ למחנה מה להלן אתה נותן שלש מחנות וכאן אתה נותן מחנה אחת, א"כ למה נאמר יוציא אל מחוץ למחנה אלא כיון שיצא חוץ למחנה אחת השורפו מטמא בגדים, עכ"ל. כאן כתוב הדין שהמוציא נטמא ולשון התו"כ היא השורפו. מבואר להדיא בתו"כ שאין זה דין נוסף של מוציא אלא הוא מתעסק לצורך השריפה ולכן הוא נטמא כהשורף.

ובאמת בהגהות וביאורי הגר"א כתב השורפו מטמא בגדים (ט"ס) וצ"ל הנושאו מטמא בגדים. הרי שהגר"א תיקן שצ"ל כתוב שהנושאו (שהוא המוציא) נטמא. אבל לפי הנ"ל אפשר לומר שאין זה ט"ס אלא הנושאו טמא כי הוא משתתף ומסייע בשריפת הפר ולכן הוא גם נקרא השורפו. ואולי הגר"א למד שהוא דין אחר של מוציא, ולכן תיקן את לשון התו"כ, כי אין זה טומאה של השורף אלא דין אחר וכנ"ל.